Samuel Owen och år 1809

FÖR DEN engelskfödde teknikpionjären Samuel Owen var 1809 ett avgörande år. Owen hade tidigare arbetat vid Bergsunds gjuteri och mekaniska verkstad i Stockholm men etablerade detta år en egen verkstad på Kungsholmen från vilken han under flera decennier skulle komma att leverera en strid ström av för sin tid avancerade och nydanande produkter. Han införde nya tekniska arbetsformer och elev- och lärlingsutbildning i sin verkstad i Stockholm. Owen var också pionjär i Sverige med att bygga ångdrivna passagerarfartyg och sätta dem i trafik. Med hans insatser som grund skapades en rad betydande verkstadsindustrier i Stockholm som tillsammans med andra företag från mitten av 1800-talet gjorde staden till landets viktigaste industriort.

För kungariket Sverige var detta ett dramatiskt år. Finland förlorades efter ett katastrofalt krig mot Ryssland, i en statskupp avsattes Gustav IV Adolf och hans farbror hertig Karl blev riksföreståndare. En ny regeringsform godkändes av riksdagen och sedan även av hertig Karl den 6 juni. Denne utropades därefter till kung under namnet Karl XIII. I freden med Ryssland i Fredrikshamn den 17 september 1809 förband sig Sverige att stödja Napoleons kontinentalsystem som innebar ett slut på all handel med England samt att engelska fartyg i svenska hamnar och brittiska produkter skulle tas i beslag.

Owen hade redan i början av januari 1809 lämnat in en ansökan till regeringen att få "Nådigste tillstånd och privilegium" att i huvudstaden anlägga ett eget järngjuteri. Det skulle tillverka både finare och grövre arbeten och som råmaterial ha både tackjärn och gammalt kasserat gjutjärn. I Owens ansökan ingick också en mekanisk verkstad. Där skulle han tillverka alla slags maskiner för fabriker, manufakturer och "slöjder" i allmänhet och för åkerbruket i synnerhet.

Owen påpekade att han nu lärt sig det svenska språket så bra att han räknade Sverige som sin nya hembygd, säkert med tanke på de utrikespolitiska komplikationer som skulle kunna uppstå om han betraktades som engelsman. Owen tog i sin ansökan också upp ett argument av nationellt intresse. Det internationella

läget var sådant att det var svårt att få avsättning för det svenska stångjärnet. Det fanns också risk att tillverkningen av råvaran tackjärn måste minskas eller helt upphöra. Man borde därför göra nya försök med tackjärnsgjutning. Detta skulle kunna ge en ökad export av färdigt gjutgods, vilket han hoppades kunna åstadkomma i sin verkstad. Samuel Owens ansökan föredrogs för hertig Karl den 2 juni 1809 som redan samma dag fattade ett positivt beslut.

Tidigare skildringar av Samuel Owen och hans verk

Det har skrivits rätt mycket om den man som såg till att Samuel Owen år 1804 kom över från England med fyra ångmaskiner, Abraham Niclas Edelcrantz, likaså om hur Owen med ångaren *Amphitrite* år 1818 startade den första ångbåtssjöfarten i Sverige.

Det finns också några översiktsartiklar om Owens insatser på teknikområdet, bland annat av Fredrik Schütz i Tekniska museets årsbok *Daedalus* 1975. Där kunde författaren utnyttja det forskningsarbete om utvecklingen av ångmaskinstekniken i England och Sverige som Tekniska museets första chef Torsten Althin tidigare gjort, likaså det om utvecklingen av svensk stålhantering som Carl Sahlin tog fram och skrev om på 1930-talet. Jan-Erik Pettersson redovisar också i *Svenskt biografiskt lexikon* huvuddragen i Samuel Owens levnad och verksamheter och vad som finns om honom i olika arkiv.

Det har däremot aldrig kommit ut någon bok om Samuel Owens uppväxt och utbildning i ångteknik i England, inte heller om hans långa liv och verksamhet i Sverige.